

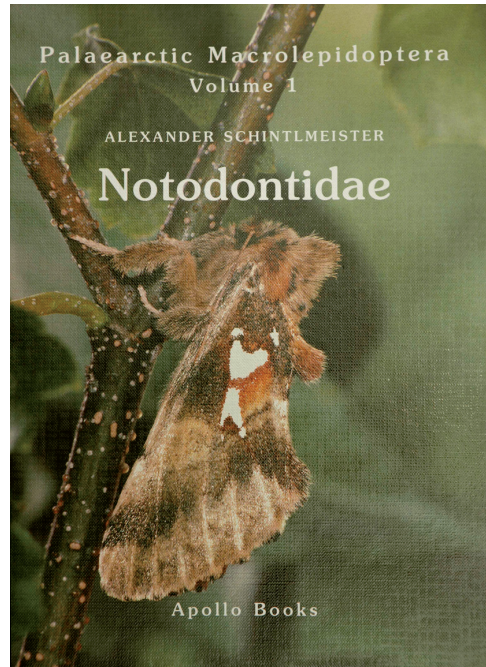
Första moderna verket om Palearktiska tandspinnare

Schintlmeister, A. 2008. Palearctic Macrolepidoptera 1: Notodontidae. Apollo Books. 482 sid. 30 * 22,5 cm. ISBN 978-87-88757-77-4. Pris: 140,- EURO från Apollo Books.

Sedan ett drygt decennium tillbaka händer det riktigt mycket inom den palearktiska storfjärilsforskningen. Flera nyligen påbörjade bokserier har bidragit till att skapa denna glädjande utveckling, nu med den nya serien Palearctic Macrolepidoptera. Seriens ambition är att i text och bild beskriva varje storfjärilsart i Palearktis inom en familj eller del av familj. Serien har därför som mål att bli en modern ersättare för Adalbert Seitz' monumentala verk om världens alla storfjärilar från början av 1900-talet. Detta är fortfarande den enda kompletta behandlingen av den palearktiska faunan och går möjligen att få tag i antikvariskt utomlands, men till höga priser.

Den geografiska avgränsningen av Palearktis i den nu aktuella volymen följer inte riktigt den som ofta används i annan fjärilslitteratur eftersom även hela Kina med Taiwan och Pakistan inkluderas men inte Nepal. Boken presenterar 716 arter tandspinnare jämfört med 211 stycken som förtecknades i Seitz' Supplement från 1933. Ett försök av recensenten att räkna bort de arter som hör hemma enbart i de subtropiska delarna (S Kina, Taiwan, Malaysiska halvön m m) ger att ca 550 arter hör till den egentliga palearktiska faunan.

Alexander Schintlmeister har stora delar av sitt liv studerat Notodontidae och han har undersökt faunan i flertalet länder i Palearktis, inte minst genom åtskilliga expeditioner. Han är en av de absolut främsta experterna på gruppen och en given författare till den nu utgivna boken. Efter bokens inledning och ett tackord följer ett kapitel om den högre klassificeringen av Notodontidae inklusive de underfamiljer som används i boken. En numererad checklista över alla palearktiska tandspinnare med underarter och synonymer följer därefter. Artbeskrivningarna följer systematiken från checklisten och upptar 385 sidor. De består av en Diagnos, ett avsnitt om artens Bionomi och ett om Utbredning. Varje art har försetts med ett löpnummer som är detsamma på de 40 färgplanscher, något som starkt underlättar identifieringen av respektive art. Dessutom finns utbredningskartor för varje art och underart i form av översiktligare prickkartor. Såväl han- som hongenitalier avbildas i svartvita

fotografier för alla arter och finns även för flera underarter. På 7 sidor omnämns i text och bild ett urval av entomologer, särskilt sådana som gjort sig kända för större arbeten om tandspinnare. Alla taxonomiska ändringar i volymen sammanfattas på en sida, och inte mindre än totalt 135 taxonomiska nyheter eller ändringar har gjorts i boken. Av dessa finns inte mindre än 38 nybeskrivningar av arter, 21 nybeskrivningar av underarter, 17 upphöjningar till goda arter och 59 synonymiseringar med andra släkten eller arter. Inalles ökar den nu kända palearktiska tandspinnarfauan genom boken med 30 arter.

Litteraturlistan förtecknar så gott som all väsentligare litteratur om Notodontidae. På 40 fotografiska färgplanscher avbildas inte mindre än drygt 2100 exemplar av monterade tandspinnare i naturlig storlek på en ljus gråblå bakgrund. Varje exemplar har försetts med uppgift om artnamn, kön och härkomst. Samtliga exemplar avbildas med enbart höger vinghalva. Flera arter avbildas i flera exemplar för att avspegla artens variation över respektive utbredningsområde, av underarter eller av olika former. Och båda könen avbildas för arter där könen är mer olika varandra.

Arttexterna är kortfattade och innehåller kommentarer till taxonomiska problemställningar som ännu inte är färdigutredda där det ansetts behövt. Genitalieavbildningarna är som regel av tillräckligt hög kvalitet för att möjliggöra bedömningar av art- eller underartsskiljande karaktärer men i vissa fall är de lite suddigare och något svårtolkade. Bra är att bilderna försetts med streck för att tydliggöra särskiljande karaktärer, och även imagoplanscherna har försetts med liknande svarta streck för att belysa väsentliga karaktärer. Tekniken känner vi igen från andra tidigare böcker av Apollo Books och har klara fördelar genom den tydlighet de förmedlar. Möjligen kan de resultera i att nedvärdera andra särskiljande karaktärer som helhetsintryck, färgnyanser, storlek, vingform m m. Färgplanscherna håller hög kvalitet och möjliggör i de flesta fall bestämning till art. Önskvärt hade givetvis varit att avbilda båda vingparen eftersom fullständiga avbildningar medger bättre känsla för storlek, former och liknande. Det hade dock krävt dubbla antalet färgplanscher och medfört ett oundvikligt högre pris för boken. De artvisa texterna hade vunnit på att språkgranskas lite mer grammatiskt och i några mer enstaka fall har textavsnitt upprepats, t ex för 633 *Phalera eminens* på sidan 366 där avsnitten Bionomics och Distribution dublerats, dock inte ordagrant.

För nordiskt vidkommande är det intressant att bl a större gaffelsvans *Cerura vinula* i Norden delas upp i den nordliga mörka underarten *C. vinula phantoma*, i resten av Norge, Sverige och Finland förekommer *C. vinula estonica* och särskilt i västra Danmark uppträder nominatunderarten *C. vinula vinula*. Mellan *estonica* och *C. v. vinula* finns tydliga genitalieskillnader och en intressant fråga är hur dessa kommer att bedömas framöver.

Den högre systematiken hos Notodontidae är fortfarande långt ifrån klarlagd och åtskilliga års undersökningar återstår innan den kan sägas ha satt sig någorlunda. Dessutom innehåller familjen flera komplicerade taxonomiska frågor som inte låter sig utredas med lätthet. Exempelvis varierar vår oxhuvudspinnare *Phalera bucephala* en del i genitalierna hos hanen också inom populationer, något som tydligt försvårar bedömningen av om vissa populationer istället ska anses utgöra egna underarter. *Phalera bucephala* anses i boken i Nordeuropa liksom i Sverige förekomma i 2 underarter, förutom nominatunderarten likaså den mörkare *P. bucephala tenebrata*. Dessa behandlades i Nationalnyckel-volymen om svärmare

och spinnare av den undertecknade recensenten som former eftersom underartskriterierna inom landet inte säkert kunde anses uppfyllda. Även grå gaffelsvans *Furcula furcula* delas i den nordliga *F. furcula ajatar* som förekommer över stora delar av Norden och i de södra delarna i nominatunderarten med gradvisa övergångar mellan dem. Sett över artens hela utbredningsområde blir bilden klarare och möjligen enklare att tolka som flera underarter. På motsvarande sätt uppträder flera andra tandspinnare: utbredningarna, särskilt av taxa under artnivå, uppvisar inte alltid strikta allopatriska utbredningsmönster. Olika former inom en viss given art kan uppträda delvis sympatiskt på lokal eller regional nivå men kan sett över Palearktis separera sig. Frågan kan då förstås bli om det mellan olika familjer kan vara mer eller mindre utvecklat med övergångszoner både mellan arter och möjligen även taxa som kan betraktas som underarter. Utforskandet av familjen Notodontidae i Palearktis har mycket framför sig att arbeta med, och arbetet kommer att ta lång tid, särskilt som den bedrivs av bara några få personer. Något som kan jämföras med nattflyforskningen som sedan ett par decennier bedrivs av åtskilligt fler forskare och därför tagit rejäl fart.

Arbetet med andra volymer pågår och omfattar spinnarfamiljerna Lasiocampidae (planerat utgivande 2010), Saturniidae (2011), Limacodidae (2010), triben nätfjärilar *Melitaini* (2011) och tjockhuvuden Hesperidae (2012). Av allt att döma tar den nya serien i praktiken över efter *Handbook of Palaearctic Macrolepidoptera* som 1999 kom ut med sin första, och hittills enda, volym om glasvingar. Denna serie har stannat av helt efter professor och redaktören Clas Naumann's alltför tidiga bortgång för några år sedan.

Det är därför mycket välkommet att Apollo Books startar denna nya serie. Behandlingen av Palearktis storfjärilsfauna får nu möjlighet att kunna fortsätta mer kontinuerligt. Det handlar givetvis knappast om en serie fälthandböcker utan syftet är att efter ett sekel samla och aktualisera kunskapen över hela vår vidsträckta och oerhört varierade kontinent. Prismässigt får volymen betraktas ligga i mittfåran. Alla som vill lära sig mer om storfjärilsfaunan över hela den gamla världens tempererade delar har nu denna serie lätt tillgänglig. Gratulerar!

Nils Hydén